

УДК 320.15:167.1

РАЙКО ІНЕСА,*аспірант кафедри історіографії, джерелознавства, археології та методики викладання історії Донецького національного університету*

ПОГЛЯДИ РАДЯНСЬКИХ НАУКОВЦІВ НА РОЛЬ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ В ПРОМИСЛОВОМУ РОЗВИТКУ УРСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 60-х - 80-х рр. ХХ ст.

У статті аналізується доробок радянських науковців щодо діяльності комуністичної партії в промисловому поступі Української РСР у другій половині 1960-1980-х рр. Увагу зосереджено на спробах показати неухильне зростання "керівної і спрямовуючої ролі" КПРС у суспільстві, зокрема в промисловості. Істориками 1970-1980-х рр. досліджені різні сторони діяльності КПУ з керівництва виробничою діяльністю трудових колективів підприємств, висвітлена роль партійних організацій у вдосконаленні форм соціалістичного змагання, подальшому посиленні їхньої провідної ролі в намаганні підвищити ефективність виробництва. Більшість цих праць мали пропагандистське призначення, але містили й конкретні відомості про діяльність партійних організацій у промисловості, досягнення й проблеми промислового поступу.

Ключові слова: історіографія; КПРС; КПУ; керівна роль комуністичної партії; промисловість України.

Постановка проблеми. Дослідження праць радянських науковців, присвячених Комуністичній партії СРСР, становлять актуальність, оскільки дозволяють глибше оцінити причини й масштаби тотального панування ідеології в суспільстві, що неухильно вело до загрози економіки, деградації радянської державної системи. Сучасна наука переосмислює радянську минушину, учені намагаються відійти від укоріненого перетворення наукової громадськості на слухняних виконавців і сприйняття інакомислення як важкого зла суспільства. Поглибленню цього непростого процесу сприятиме науковий аналіз доробку істориків попередньої доби, оскільки його критичне осмислення дозволяє глибше зрозуміти причини системної кризи авторитарного суспільства, об'єктивний процес його самознищення.

Стан вивчення проблеми. У дослідженні означеної проблеми виділяються два етапи: радянський і сучасний. Перший репрезентується працями узагальнюючого характеру, серед яких роботи В. А. Дядиченка [7], Я. С. Калакура [11], В. І. Касьяненко [10]. Детальніше про роль Комуністичної партії пише Л. І. Євселевський [8]. Зосередившись на історії вивчення промислових підприємств, автор не міг оминати й партійного впливу. Серед сучасних українських дослідників дотичну до теми нашої розвідки проблему опрацював П. М. Касперович, акцентуючи на історіографії трудових колективів і громадських об'єднань промислових підприємств України [12]. Критичний погляд на партійну складову радянського буття взагалі запропонував В. П. Яремчук [28]. Незважаючи на певний інтерес науковців до історії вивчення ролі Компартії в розвитку промисловості, цілісного історіографічного дослідження радянського виміру проблеми промислового розвитку СРСР у 60-80-і рр. минулого століття не проводилося.

Метою статті є аналіз досліджень радянських науковців, присвячених впливу комуністичної партії на промисловий поступ УРСР у другій половині 1960-1980-х рр. Основу нашої розвідки становлять історіографічні дже-

рела: монографії, наукові статті, дисертації з окресленої проблематики.

Виклад основного матеріалу. Друга половина 1960-х - 1980-і рр. для історичної науки були складними та суперечливими часами. Відбувалося посилене втручання владних структур у науку. Уже з другої половини 1960-х рр. почала посилюватися боротьба з "інакодумством", суспільні науки перетворювалися на служителів партійних догм, наукові дослідження стали підминятися створенням ідеологічних міфів. Програмовий характер для історичної науки мала постанова ЦК КПРС "Про заходи по дальшому розвитку суспільних наук і підвищенню їх ролі в комуністичному будівництві" (1967 р.). У ній йшлося про необхідність посилити увагу до розвитку теорії, тісно ув'язувати суспільні науки з практикою партійної й державної роботи, із завданнями будівництва комунізму. Перед професійними істориками ставилося завдання всіляко затушовувати кризові явища, уникати негативних оцінок радянської дійсності, доводити переваги радянської системи порівняно із західними демократіями, посилювати наступ на буржуазну ідеологію. Збереження за історичною наукою ідеологічних функцій віддзеркалювала ювілейна спрямованість переважної більшості публікацій, планова тематика досліджень, яка визначалася й нав'язувалася згори.

Історія промисловості УРСР у літературі радянського періоду зображувалася з позицій безумовного визнання суспільства взірцем, однією з найважливіших закономірностей якого була неухильна роль КПРС. Висвітлювалися й широко пропагувалися винятково досягнення та успіхи, тоді як недоліки та прорахунки здебільшого замовчувалися. Якщо й траплялися критичні зауваження, то вони не торкалися основоположних принципів тогочасної суспільно-політичної та економічної системи.

Теоретичне обґрунтування в Програмі КПРС і юридичне закріплення в Конституції СРСР положення про посилення керівної й спрямовуючої ролі Комуністичної

партії СРСР стало обов'язковим орієнтиром для кожного історика, незалежно від того, яку проблему він досліджував. У 1960-х - першій половині 1980-х рр. з'явилися тисячі публікацій, присвячених цій проблематиці. Вони, зазвичай, мали пропагандистське призначення, але залучений авторами фактичний матеріал давав відомості про партійне будівництво, про діяльність партійних організацій у різних сферах промисловості.

Аналізуючи роботи радянського періоду від другої половини 1960-х рр., спостерігаємо зростаючий інтерес до соціально-економічних проблем. Заслугою їхніх авторів було запровадження в науковий обіг матеріалів радянської статистики, намагання виявити певний алгоритм розвитку промисловості. Розширювалося коло проблем, зокрема в полі зору опинилася пропаганда робітничого руху. Але давалося однобічне тлумачення процесів у промисловому секторі, переважно акцентувалося на позитивних виявах, обов'язково наголошувалося значущість "керівної ролі" КПРС. Дослідження партійного керівництва та його ролі в усіх сферах суспільства залишається і в 1960-х - 1970-х рр. пріоритетним у науковій літературі. Ці роботи були присвячені діяльності партії в поліпшенні показників серед провідних галузей промисловості УРСР. Погляди авторів були однотипними, спиралися на пропаганду керівної ролі партії.

Основною тенденцією, яка характеризувала історіографію партійної літератури з кінця 1970-х рр., була її спрямованість на відображення діяльності певних партійних організацій, узагальнення досвіду роботи їхніх окремих структурних підрозділів, а також "передовиків виробництва". Радянські історики опублікували велику кількість видань, у яких обґрунтовується неухильне зростання керівної й спрямовуючої ролі КПРС у суспільстві, підкреслюється управління партійного керівництва всіма сферами життя суспільства, переважна кількість робіт досліджувала роль впливу КПРС у промисловому комплексі [21, 24]. Радянська керівна система виглядала чітко й злагоджено, упроваджуючи суспільний механізм, який формувався привселюдною практикою тотального терору протягом декількох десятиліть. Компартійні догми всебічно насаджувалися різними ланками політичних інститутів. Для ідеологічного виховання громадян багатотисячними тиражами видавалася періодика, публікувалися твори основоположників і послідовників марксизму-ленінізму, документи КПРС і КПУ, праці партійних діячів.

За свідченнями журнального бюлетеня "Нові книги УРСР", видавництва республіки "назустріч XXIV з'їзду КПРС і XXIV з'їзду КПУ" підготували до друку наукові посібники "Великий Жовтень і захист його завоювань", "Курс лекцій з історії КПРС", "Комсомольська слава України" [2, 20]. Таким чином, друковані органи націлені були на потреби компартії, будь-які сумніви щодо доцільності чи справедливості партійних рішень не мали права на існування. У рамках марксистсько-ленінської доктрини наукові видання 1960-1980-х рр. активно використовували створений "науковий словник", формуючи хибні уявлення про суспільство й людину: комуністична правда, світле майбутнє, переможна хода соціалізму, окрілені успіхами труднощі, натхненні партією, зростання добробуту, поліпшення показників виробництва, швидкі темпи наукового прогресу, соціалістичне змагання передовиків, перемога соціалістичної праці тощо.

Помітною тенденцією в працях є те, що кожна монографія, брошура, стаття починалися з доказу авторами керівної ролі партії, її досягнень у діяльності й безпосередньої участі в процесах виробництва, господарю-

вання, науково-технічного прогресу тощо [26, 27]. Дослідники робили наголос на постановках, програмах КПРС і КПУ, спиралися на матеріали пленумів ЦК і з'їздів партії. Праці були насичені численними цитатами К. Маркса і Ф. Енгельса, В. І. Леніна, Л. І. Брежнєва. Їхні погляди виступали як переконливі, неупереджені догми, які не підлягали критиці й переосмисленню, вважалися основоположними в усі часи й у всіх сферах життя радянського суспільства. У той час як наростали кризові явища, стагнаційні процеси в промисловому комплексі замовчувалися, деякі показники формально підвищувалися, а факти порушення техніки безпеки, трудової дисципліни згадувалися як одиничні, хоча вони траплялися майже на всіх підприємствах, про що свідчать численні спогади учасників трудових змагань в СРСР.

Підвищена ідеологізація позицій авторів позначалася на їхніх оцінках, бо головною метою будь-якого дослідження радянського періоду було всебічне обґрунтування провідної ролі Комуністичної партії, її впливу на робітництво, яке позиціонувалося як "гегемон" соціального, матеріального й технічного прогресу суспільства.

Характерною рисою історіографії промислового розвитку другої половини 1960-1980-х рр. був інтерес дослідників до проблем провідних галузей важкої промисловості: вугільної, металургійної, машинобудівної, енергетики [5, 19]. Примітно, що опрацюванням цих аспектів займалися не тільки історики, але й економісти, технологи, партійні працівники [4, 13]. Це зумовило широку тематичну спрямованість опублікованих робіт. Аналіз праць, присвячених галузевим аспектам соціально-економічної сфери, свідчить про те, що автори часто зверталися до окремих складових історико-партійних проблем як основоположних у вирішенні поставлених завдань керівництва. Поширення одержали праці, що стосуються розвитку науково-технічного прогресу, організації виробництва, економічного розвитку та безпосередньої участі в цих процесах партійного керівництва [14, 15]. Досліджувалися ті чи інші сторони діяльності Компартії України з керівництва виробничою та творчою активністю трудових колективів УРСР, висвітлювалася роль партійних організацій у зміцненні зв'язку науки з виробництвом, розвитку співдружності між виробничими й науковими колективами, вдосконаленні форм соціалістичного змагання робітників шахт і заводів, подальшому посиленні їхньої провідної ролі у вирішенні завдання підвищення ефективності виробництва. Аналіз таких історико-партійних видань свідчить про тематичну спрямованість, методи аргументації в ситуації, коли головною метою виступало обґрунтування сутності соціально-економічної політики партії, її втручання в усі сфери життя суспільства.

У науковій літературі другої половини 1970-х рр. простежуються деякі критичні зауваження з приводу оцінок розвитку промислової сфери країни по окремих галузях. Діяльність партії щодо підвищення ролі робітництва в боротьбі за ефективність промислового виробництва одними з перших в УРСР досліджували М. М. Ніколенко, В. І. Полурез, П. С. Федорчак [18, 22]. У їхніх працях аналізується керівництво первинних партійних організацій робочими колективами, процесом підвищення провідної ролі робітничого класу в прискоренні темпів розвитку основних галузей промисловості. З початку 1980-х рр. у виданнях, присвячених економічному та промисловому розвитку СРСР, згадуються лише "окремі недоліки" [3]. Так, з'являється серія видань під однотипними назвами: "З досвіду роботи партійних організацій", "Партійний комітет діє" тощо. Для всіх цих робіт були характерні заздалегідь передбачені оцінки

та висновки. Порівнюючи близькі за тематикою роботи, окрім фактичного матеріалу, у них можемо побачити визначення механізму впливу партії на соціально-економічні процеси, що засвідчує неможливість відійти від усталених догм і штампів. Аналізуючи наукові видання УРСР, бачимо ідеологічну перенасиченість, стереотипність публікацій, штучність відбору й спотворення фактів. Висвітлювався тільки позитив, "захмарні" досягнення радянського суспільства, "мудрі" рішення партії [6]. Маніпулятивні аспекти наукової громадськості приховувалися, їх сутність чітко окреслює гасло тієї пори: "Зростання суспільно-виховної ролі засобів масової інформації та пропаганди для підйому ідеологічної роботи серед трудящих" [16].

Незважаючи на політичну заангажованість, наукові видання епохи "застою" зробили помітний внесок у процес відновлення демократичних принципів, активізувавши культурний і народногосподарський розвиток країни. Позитивне соціально-економічне начало простежується в пропаганді передового досвіду, трудових починів на заводах, шахтах, фабриках. Такі видання не тільки стимулювали, але й ідеологічно направляли трудову ініціативу, трудовий потенціал громадян [23].

Висновки

1. Сучасна історична наука перебуває в стані пошуку нових дослідницьких парадигм, поступово визначаючи своє місце у світовій спільноті істориків. Але процес виходу українських і російських учених на нові рубежі відчутно затягнувся. Очевидною причиною такої ситуації в сучасній історіографії є фактичне опертя нею на не до кінця досліджені факти, які вже довгі роки є своєрідними "штампами" радянської історичної науки, її "невід'ємною" частиною, разом із певними стереотипами і звичками істориків. І тільки поглиблене вивчення, конкретний аналіз таких парадигм дасть можливість подолання недоліків, які ми успадкували від радянської історичної науки. Оскільки сучасні дослідження недостатньо широко охоплюють накопичений матеріал із теми промислового розвитку СРСР у цілому, перед нами стоїть завдання його всебічного вивчення, оцінки фактів і подій з нових методологічних позицій, без ідеологічного впливу й прокомуністичних поглядів.

2. Критичне переосмислення й порівняння з деякими архівними матеріалами, даними статистики, які були в радянський час "закриті" для вчених, й усними свідченнями учасників подій дозволяють говорити про зростання розриву між проголошеними гаслами й реальними справами компартійних організацій. Розкривається формалізм написаних робіт і повне падіння авторитету партії та її впливу на процеси, які відбувалися в промисловості й у суспільстві в цілому. Радянські науковці були поставлені в певні "рамки", розроблені системою комуністичної партії, змушені висловлюватися в заздалегідь відведених межах керівництва, кожне відхилення від наміченої мети сприймалося як незгода з політикою партії, і після проходження етапів цензури не всі праці потрапляли в друк, інші "корегувалися" в інтересах комуністичної партії й керівництва. Усі ці факти суттєво впливали на характер опублікованих робіт, але не зменшували їхньої інформативності, що дає шанс ще раз переосмислити своє недавнє минуле.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В. К. Ідейно-політична робота партії в умовах розвинутого соціалізму / В. К. Василенко. - К. : Політвидав України, 1981. - 113 с.
2. Великий Октябрь і зацита его завоєваний : в 2-х тт. / [отв. ред. И. И. Минц]. - М. : Мысль, 1987. - Т. 1. - 407 с.
3. Всеволожский М. Н. На основе комплексной програм-

мы. Из опыта Запорожской обласной партийной организации по сокращению ручного труда / М. Н. Всеволожский. - К. : Политиздат Украины, 1980. - 63 с.

4. Гайдуков Л. Ф. Партийное руководство экономикой / Л. Ф. Гайдуков. - К. : Политиздат Украины, 1981. - 168 с.

5. Горяний В. Арсенал Кривбасу / В. Горяний, Д. Кац. - Дніпропетровськ, 1967. - 83 с.

6. Федосеев П. Н. Ленинизм и актуальные теоретические проблемы развитого социализма / П. Н. Федосеев // Ленинизм - революционное знамя нашей эпохи. - К. : Політвидав, 1980. - С. 65-78.

7. Дядиченко В. А. Развитие исторической науки в Украинской ССР / В. А. Дядиченко. - К. : Наук. думка, 1970. - 80 с.

8. Евселевский В. И. История промышленных предприятий Украинской ССР: историография проблемы 1917-1987 гг. : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. ист. наук : спец. 07.00.02 "История СССР" / В. И. Евселевский. - Днепропетровск, 1971. - 28 с.

9. Історія Робітничого класу Української РСР : в 2-х тт. / [за ред. Ф. Є. Лось]. - К. : Наук. думка, 1967. - Т. 1-2.

10. Касьяненко В. И. Историография развитого социализма в СССР / В.И. Касьяненко. - М. : Знание, 1976. - 64 с.

11. Калакура Я. С. Советская историография о возрастной руководящей роли КПСС в условиях развитого социализма / Я. С. Калакура. - К. : Вища шк., 1979. - 52 с.

12. Касперович П. М. Трудові колективи та громадські об'єднання промислових підприємств України: питання історіографії у 1960 - 1990-х рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.06 / П. М. Касперович. - Дніпропетровськ, 1996. - 23 с.

13. Кожукало І. П. Економічна політика КПРС на сучасному етапі / І. П. Кожукало. - К. : Політвидав України, 1971. - 132 с.

14. КПРС - організатор і натхненник соціалістичного змагання у промисловості України. - К. : Політвидав України, 1975. - 386 с.

15. КПРС і творча активність мас: Партія - організатор творчої активності робітничого класу України в період соціалістичного і комуністичного будівництва СРСР. - К. : Політвидав України, 1980. - 383 с.

16. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и Пленумов ЦК : в 14 т. - [8-е изд.]. - М. : Политиздат, 1985. - Т. 11. - С. 237-251.

17. Матвійчук М. М. Організаторська робота партії в промисловості України / М. М. Матвійчук. - К. : Політвидав, 1966. - 121 с.

18. Миколенко М. М. Діяльність Комуністичної партії України по розвитку чорної металургії в період розгорнутого будівництва комунізму / М. М. Миколенко. - Харків, 1970. - 176 с.

19. Николаенко И. И. Деятельность КПСС по внедрению в промышленность достижений науки и передового опыта / И. И. Николаенко. - К. : Политиздат Украины, 1983. - 213 с.

20. Нові книги УРСР (інформаційно-аналітичний журнальний бюлетень). - Ч. 4. - Харків : Харківське книжкове видавництво, 1981. - 235 с.

21. Петровичев Н. А. Важный фактор возрастания руководящей роли КПСС / Н. А. Петровичев. - М. : Политиздат, 1979. - 83 с.

22. Полурез В. И. Деятельность КПСС по повышению эффективности промышленного производства в условиях развитого социализма / В. И. Полурез. - К. : Высшая шк., 1973. - 231 с.

23. Рабочий класс Украинской ССР: традиции и современность / [Ю.Ю. Кондуфор, А. П. Гриценко, М. В. Коваль и др.]. - К. : Наук. думка, 1986. - 240 с.

24. Разумов Е. З. Партийные комитеты - органы политического руководства / Е. З. Разумов. - М. : Политиздат, 1978. - 47 с.

25. Рогов А. И. Руководство КПСС экономикой зрелого социализма / А. И. Рогов. - М. : Политиздат, 1975. - 93 с.

26. Соколов М. П. Партийное руководство развитием экономики / М. П. Соколов. - М. : Знание, 1977. - 63 с.

27. Чухно А. А. Економічна політика КПРС на сучасному етапі. Наукові основи і головні напрями / А. А. Чухно. - К. : Політвидав, 1972. - 94 с.

28. Яремчук В. П. Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби / В. П. Яремчук. - Острогоз : Острогозька академія, 2009. - 52 с.

Райко Инесса,

аспирант кафедры историографии, источниковедения, археологии и методики преподавания истории
Донецкого национального университета

ВЗГЛЯДЫ СОВЕТСКИХ УЧЕНЫХ НА РОЛЬ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ В ПРОМЫШЛЕННОМ РАЗВИТИИ УССР ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ 60-х - 80-х гг. XX в.

В статье анализируется наследие советских ученых о деятельности коммунистической партии в промышленном развитии Украинской ССР во второй половине 1960-1980-х гг. Внимание сосредоточено на попытках показать неуклонный рост "руководящей и направляющей роли" КПСС в обществе, в частности в промышленности. Историками 1970-1980-х гг. исследованы различные стороны деятельности КПУ по руководству производственной деятельностью трудовых коллективов предприятий, освещена роль партийных организаций в совершенствовании форм социалистического соревнования, дальнейшем усилении их ведущей роли в повышении эффективности производства. Большинство этих работ имели пропагандистское назначение, но содержали и конкретные сведения о деятельности партийных организаций в промышленности, достижения и проблемы промышленного развития.

Ключевые слова: историография; КПСС; КПУ; руководящая роль коммунистической партии; промышленность Украины.

Raiko Inessa

postgraduate student of historiography, source study, archeology and history of teaching methodology,
Donetsk National University

VIEWS OF SOVIET SCIENTISTS ON THE ROLE OF COMMUNIST PARTY IN THE INDUSTRIAL DEVELOPMENT OF USSR IN THE SECOND HALF OF 60s - 80s YEARS OF THE 20th CENTURY

The paper deals with the analysis of the national scientists' research papers devoted to the study of the significant for the Soviet science subject, namely the role of the Communist Party in the industrial development of the Ukrainian SSR.

The review of Soviet scientists' papers has showed that they studied different aspects of the USSR industrial development in the latest 60's-80's of the 20th century. Apart from historians, there were also economists, sophists, demographers who were engaged in the research process. They succeeded in including this subject into science, analyzing Soviet statistic material, finding a specific algorithm of the industrial development. The interest to the socioeconomic life has been shown. The activity of CPSU-CPU directed at the management of the work of the workers' collectives at enterprises. In this connection the role of Party organizations in strengthening ties between science and manufacture, the improvement of labor force socialist emulation and further strengthening its leading role in the manufacturing enhancement. Most of these works were of propaganda purpose, but they contained certain information about the activity of Party organizations in the manufacturing industry.

Soviet scientists made an extensive use of the specific "scientific" terminology which formed a false image of the human and the society, such as the communist truth, light future, victorious socialism march, inspired by the Party, growth of the material well-being, improvement of industrial performance, socialist emulation of foremost workers, socialist labor victory etc.

The industrial development of the USSR was represented by absolutely perfect society; one of its capital traits was the Party leading role. It is only achievements that were revealed, while losses were concealed. If there were some critical comments they did not concern big problems in the economic system of that time. The great majority of Soviet historians' publications were disfigured by the "window dressing", false historical record.

Keywords: historiography; CPSU; Communist Party; the leading role of the Communist Party; Industry.

REFERENCES

1. Vasylenko V. (1981), *Ideological and political work of the party under developed socialism*, Kyiv, 113 p. (ukr).
2. Mints I. I., ed. (1987), *The Great October and defense of its achievements*, vol. 1, Moscow, 407 p. (rus).
3. Vsevolozhskiy M. (1980), *Based Integrated program. From Experience of Zaporizhia region party organization on the reduction of manual labor*, Kyiv, 63 p. (rus).
4. Gaydukov L. (1981), *Party guidance of economies*, Kyiv, 168 p. (rus).
5. Horianyi V. & Kats D. (1967), *Arsenal Krivbas*, Dnipropetrovsk, 83 p. (ukr).
6. Fedoseyev P. (1980), *Lenynyzm and actual Theoretical problems of developed socialism, Lenynyzm - revolutionary banner of our era*, Kiyev, pp. 65-78 (rus).
7. Diadichenko V. (1970), *Development of the history science in Ukraine SSR*, Kiyev, 80 p. (rus).
8. Evselevskiy V. (1971), *History of industry enterprises of Ukraine SSR : problems historiography 1917-1987*, Abstract of thesis for the degree of candidate of history sciences in specialty 07.00.02 "USSR history", Dnepropetrovsk, 28 p. (rus).
9. Los F. Ye., ed. (1967), *History of the working class of Ukrainian SSR*, Kyiv, vol. 1, 367 p. (ukr).
10. Kasyanenko V. (1976), *Historiography of developed socialism in the USSR*, Moscow, 64 p. (rus).
11. Kalakura Ya. (1979), *Soviet historiography about growth leading role of the CPSU developed socialism in terms*, Kiyev, 52 p. (rus).
12. Kasperovych P. (1996), *Labor groups and associations of industrial enterprises of Ukraine: historiography in the 1960-1990s*, Abstract of thesis for the degree of candidate of history sciences in specialty 07.00.06 "Historiografy, Source Studies, Special Historical Disciplines", Dnepropetrovsk, 23 p. (ukr).

13. Kozhukalo I. (1971), *The economic policy of the CPSU at the present stage*, Kyiv, 132 p. (ukr).
14. *CPSU – the organizer and inspirer of socialist competition in the industry of Ukraine* (1975), Kyiv, 386 p. (ukr).
15. *CPSU and the creative activity of the masses* (1980), Kyiv, 383 p. (ukr).
16. *CPSU in resolutions and decision meetings* (1983), vol.11, Moscow, pp. 237-251 (rus).
17. Matviichuk M. (1966), *Organizing work parties in Ukraine Industry*, Kyiv, 121 p. (ukr).
18. Mykolenko M. (1970), *Activities of the Communist Party of Ukraine in the steel industry during the full-scale construction of communism*, Kharkiv, 176 p. (ukr).
19. Nikolayenko I. (1983), *Activities of CPSU on implementation achievements in the industry of science and excellence experience*, Kiyev, 213 p. (rus).
20. *New books in USSR* (Information and analytical bulletin magazine) (1981), Kharkiv, p. 34 (ukr).
21. Petrovichev N. (1979), *An important factor in the growth of leadership of CPSU*, Moscow, 83 p. (rus).
22. Polurez V. (1973), *Activities of CPSU on improving of effectiveness industrial production in developed socialism*, Kiyev, 231 p. (rus).
23. Kondufor Yu., Gritsenko A., Koval M. (1986), *Work class of Ukrainian SSR : tradition and modernity*, Kiyev, 240 p. (rus).
24. Razumov Ye. (1978), *Party committees - the bodies of political leadership*, Moscow, 47 p. (rus).
25. Rogov A. (1975), *Guide CPSU of economies of mature socialism*, Moscow, 93 p. (rus).
26. Sokolov M. (1977), *Development of the economy of party guidance*, Moscow, 63 p. (rus).
27. Chukhno A. (1972), *The economic policy of the CPSU today. Scientific basis and main directions*, Kyiv, 94 p. (ukr).
28. Yaremchuk V. (2009), *Past Ukraine in the USSR history at the post-Stalin era*, Ostroh, 52 p. (ukr).

© Райко Інеса

Надійшла до редакції 09.11.2013

УДК 930(477)(045)

РОМАНЦОВА НАТАЛІЯ,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історичних дисциплін
Маріупольського державного університету*

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ М. ГРУШЕВСЬКОГО У ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ НАУК (1924 - 1931 рр.). ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

У статті аналізуються питання вивчення українськими істориками ХХ - початку ХХІ ст. наукової діяльності М. Грушевського у Всеукраїнській академії наук (ВУАН). Розглянуто висвітлення цієї наукової проблеми у працях радянських істориків, науковців діаспори, сучасних учених. З'ясовано історіографічні оцінки ролі Михайла Сергійовича в організації роботи вказаної інституції, значення його діяльності задля надання українській історичній науці академічного, міжнародного рівня.

Ключові слова: *Всеукраїнська академія наук; історіографія дослідження; наукова діяльність; діаспорні вчені; історіографічний аналіз робіт сучасних українських дослідників.*

Постановка проблеми та стан її вивчення. У науковій діяльності Михайла Грушевського важливе місце посідає період його праці у Всеукраїнській академії наук (ВУАН) (1924 - 1931 рр.). Це був час його активних творчих пошуків на ниві історичної науки, науково-організаційної діяльності в історичних структурах Академії, формування київської історичної школи Михайла Сергійовича. Українські історики виявляли значний науковий інтерес щодо дослідження цього питання, і є потреба проаналізувати їхні праці, присвячені висвітленню наукової діяльності М. Грушевського, його ролі в розвитку академічної науки в радянській Україні. Історіографічний аналіз означеної наукової проблеми виявляє методологічні відмінності в підходах учених, які репрезентували різні напрямки української історичної науки ХХ - початку ХХІ ст., дає можливість з'ясувати еволюцію наукових поглядів у цьому питанні.

Тема пропонованого дослідження певною мірою висвітлювалася в українській історіографії. Р. Пиріг [20,

с. 3-10], П. Сохань, В. Ульяновський, С. Кіржаєв [31, с. 7, 8] аналізували погляди істориків та українських компартійних діячів 1920-х років, які з ідеологічних позицій чинили напади на М. Грушевського з приводу його наукової діяльності у ВУАН. В. Ткаченко, розглядаючи радянську та сучасну вітчизняну історіографію проблеми розвитку української науки 20-30-х років ХХ ст., відзначив також публікації І. Верби, присвячені М. Грушевському [32]. С. Водотика в авторефераті докторської дисертації звернув увагу на ґрунтовні грушевськознавчі монографії Р. Пирога, П. Соханя та С. Кіржаєва [6].

М. Галій відзначив думку Н. Полонської-Василенко, яка вважала, що повернення М. Грушевського в Україну з еміграції було "у житті Академії Наук найбільшою подією", що він став "персона ґрата" в Академії й тому, що в уряді було багато колишніх "боротьбістів", що мали давні зв'язки з М. Грушевським [8, с. 25-26].

Відомий представник української діаспори Л. Винар відгукнувся на появу колективної монографії "М. С. Гру-